

**ВАРНЕНСКИ СВОБОДЕН УНИВЕРСИТЕТ
„ЧЕРНОРИЗЕЦ ХРАБЪР”**

**ФАКУЛТЕТ „МЕЖДУНАРОДНА ИКОНОМИКА И
АДМИНИСТРАЦИЯ”**

СПЕЦИАЛНОСТ „ПУБЛИЧНА АДМИНИСТРАЦИЯ”

КУРСОВА РАБОТА

По дисциплината: „Териториално устройство”

ТЕМА:

**„Устройство на Северночерноморски
туристически район”**

Разработил:

XXXXXXXXXX XXXXXXXXXXXX

XXXXXXXXXXXX

Фак. № xxxxxxxxxxxxxxxx

Проверил:

доц. д-р Мария Великова

**Варна
2014**

УВОД

Въпросът за туристическата дестинация е не само сложен и многоаспектен, но и изключително актуален. В това ни убеждава самата обществена практика на формирането и функционирането на туристическите дестинации. Общеизвестен и безспорен факт е, че туризмът в своето многообразие е тясно свързан с избора на дестинация. Такъв избор се прави, когато се взема решение да се инвестират средства за развитие на дестинация. С избора на дестинация се сблъсква и туристът, когато предприема своето пътуване.

Ефективното планиране на териториалното устройство е от ключово значение за туристическото развитие на черноморския регион¹. Актуалността на настоящата разработка се аргументира от проблемите, стоящи пред управлението на туристическата дестинация в контекста на идеите и политиките за устойчиво развитие.

Предмет на разглеждане в разработката са проблемите с териториалното устройство на Северното Черноморие.

Целта на курсова работа е да се анализират взаимовръзките и взаимоотношенията между природата, ландшафта и субекта на туризма. Поставената цел се преследва с решаването на следните изследователски задачи:

- 1) Изясняване на теоретичните основи на Северночерноморската туристическа дестинация.
- 2) Анализ и оценка на природната среда и ландшафта
- 3) Анализ и оценка на субекта на туризма при устройството на туристическа дестинация

¹ Маринов, С. и др. Насоки за внедряване на концепцията „зелени хотели” в община Варна, Варна, 2009, с. 11

1. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА

Българското Черноморско крайбрежие започва от нос Сиврибурун при държавната граница с Румъния и завършва при устието на Резовска река при границата с Турция. Дължината на крайбрежието е 354 км (200 километра по дъгата на земния сфероид), от които 200 км (120 мили) представляват плажна ивица, покрита с пясък. Физикогеографски, зоната обхваща крайбрежието, включително и част от шелфа и сушевата ивица, която има ширина от 10 до 40-50 км съответно в зоната на Балкана и на Странджа .

Северното крайбрежие е завършекът на Добруджанското плато, което в северната си част е с ниска брегова ивица. При Дуранкулак и Шабла има обширни пясъчни плажове и няколко крайбрежни езера, при Тюленово, Камен бряг и нос Калиакра брегът е стръмен, образуван от червенообагрени твърди сарматски варовици и конгломерати, които се спускат 70 метра надолу до морето. Край Балчик и Каварна, варовиковите скали се прорязват от гористи долини. Релефът на крайбрежието около курортите Албена и Златни пясъци е хълмист, с типично изразен свлачищен, стъпаловиден характер. Лонгозните гори при устието на Батова река бележат началото на Франгенското плато. На юг от Варна са характерните за северната част лонгозни гори, особено гъсти край устието на река Камчия . Регионът включва уникален по своя характер морски ландшафт, което съчетава отвесни скални брегове, широки пясъчни плажове и дюни, полегати каменисти склонове, живописни заливи и разнообразен подводен релеф, морско - степен ландшафт в Приморска Добруджа и платовидно - горски ландшафт по северни склонове на Източна Стара планина.

Дестинацията притежава богато историческо минало и значимо културно-историческото наследство, включващо уникални паметници на културата. В региона се намират останките на първите две български столици (Плиска и Преслав), няколко средновековни крепости (една от които е Калиакра), един от българските паметници на културата, включени в списъка

на паметниците от световното културно-историческо наследство на ЮНЕСКО е Мадарския конник, множество групи скални манастири, най - известният от които е Аладжа манастир, злато от Варненския халколитен некропол, определяно като най - старото обработено злато в света и др.

2. АНАЛИЗ И ОЦЕНКА НА ПРИРОДНАТА СРЕДА И ЛАНДШАФТА, С ОГЛЕД НА ТЯХНОТО СЪСТОЯНИЕ И ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА УСТРОЙСТВО НА ТУРИСТИЧЕСКАТА ДЕСТИНАЦИЯ ПО ОТДЕЛНИ ФАКТОРИ НА СРЕДАТА.

В района на Северно Черноморие се намират известните курорти Албена, Златни пясъци, Св. Св. Константин и Елена, Балчик. Любителите на близкия контакт с природата ще намерят спокойствие в къмпинг Иракли, Карвуна или Космос или някое от многото ваканционни селища в района като Камчия и Русалка. Чисто и спокойно море, пясъчно, с неголям наклон дъно, обширни плажове с дребен златист пясък, гори и множество минерални извори - всичко това прави привлекателно и атрактивно Северното ни Черноморие и съвременните курорти Русалка, Албена, Златни пясъци, Ривиера, Св.Константин, Слънчев ден.

- Релеф

Ландшафта на Северното, както и на цялото крайбрежие, е твърде разнообразен. Най-насевер, от нос Картал на българо-румънската граница, то започва с нисък, равен и сравнително еднообразен добруджански бряг, който на места е блатист. Следва пясъчна ивица с около 240 хил.кв.м. площ. Морското дъно е полегато и плитко, без внезапни дълбочини, което го прави подходящ за плуване, риболов, гмуркане.

- Климат

Интензивността на слънчевото греене е голяма. Туристите са привлечени от умерената влажност на въздуха, обогатен със соли, особено през следобедните часове, и засилената му йонизация, както и наличието на постоянен слаб до умерен, с бризов ефект, вятър. Климатът на крайбрежието е

видоизменен от смекчаващото влияние на морето. Той представлява морска разновидност на умереноконтиненталния климат- горещо лято, мека зима, прохладна пролет и топла есен. През зимата във Варна средната температура за декември е 3,4 градуса, за януари-1,4, а за февруари-1,8; есенните температури са: ноември-18,7, октомври-13,6, септември-8,6. През лятото температурите са: юни-19,9, юли-22,6, август-22,4 (във Варна). Голямата водна маса има терморегулираща роля за климата.

- Води

Водата на Черно море е с ниска соленост, което заедно с умерената ѝ температура през лятото (22-24 °C), я прави подходяща за къпане. Приливите и отливите са незначителни. Няма силни водни течения или опасни животински и растителни видове, които да представляват заплаха за здравето и живота на туристите.

- Почви

Голям проблем за Северното ни Черноморие са свлачищата (около град Балчик и между комплексите "Златни пясъци" и "Албена"), който може да бъде избегнат само чрез внимателно предварително проучване на съответния терен и избягване на прекомерното застрояване, особено на терени със свлачищен характер.

- Флора

Без съмнение огромен интерес представлява Ботаническата градина, създадена на територията на бившата лятна резиденция на румънската кралица. Посетителите потъват в един свят на цветове, форми и аромати.

- Фауна

Регионът на Северното Черноморие е известен като сезонен коридор за миграция на птици от Източна и Централна Азия за Африка и Близкия Изток. Каварненския край се отличава с богато разнообразие на птици, което привлича много любители на орнитоложкия туризъм.

Златни пясъци е един от най-старите и най-популярни курорти на българското Черноморие и е само на 18 км от морската столица Варна. Това е

курорт с развита инфраструктура. Това е един прекрасен курорт, чието име събужда във въображението представата за романтика, комфорт, почивка и уют. Курортът разполага с великолепен плаж - широк и удобен с мек, пухкав, златист пясък и чиста морска вода. Създадени са условия и за балнеолечение.

Балчик впечатлява с уникалността и богатството от природни и културно- исторически обекти. Природата е живописна и богата на растителни и животински видове. Плажната ивица е с дължина около 4км. морската вода е свежа и чиста. Това се съчетава по особено романтичен начин със старинните къщи, църкви, музеи и други паметници.

Каварна е разположена в северната част на Българското Черноморие. Намира се на 64 километра от град Варна на главен път Е89. Населението е около 12000 жител и. В града има яхтено пристанище, просторен изкуствен плаж и обширен център. Курортният комплекс е обособен край залив, образуван от очарователната река: “Долината на авлигите”. Районът около Каварна предлага великолепни възможности за развитието на различни видове туризъм: екотуризъм, морски и маршрутно-познавателен туризъм и др.

- Защитени местности

Защитена местност “Дуранкулашко езеро” /4465,4 дка/ е разположена в най- североизточната част на България, на около 6 км от Българо-Румънската граница и на 15 км северно от град Шабла. Обявена е със Заповед № 123/21.02.1980 г, на Комитета по опазване на природната среда. За нея има разработен план за управление, утвърден от МОСВ през 2002 г. Езерото е включено в списъка на Рамсарската конвенция като местообитание на водолюбиви птици с международно значение. Цялата територия е включена в списъка на BirdLife International - Орнитологично важните места в Европа, под наименование "Дуранкулашко езеро". Територията е част от Корине сайт според европейската програма CORINE Biotopes с код F00008800.

Защитена местност “Шабленско езеро” /5 312.4 дка/ е разположена в най- североизточната част на България, на около 18 км от Българо-Румънската граница и на 3-5 км североизточно от гр. Шабла. Обявена е със Заповед No ДВ-

31/24.01.1995 г. на Министерство на околната среда и водите. За нея има разработен план за управление, който е утвърден от МОСВ през 2004 г. Част от ЗМ без обработваемите земи, с площ от 4037.4 дка, е включена в списъка на Рамсарската конвенция като местообитание на водолюбива птици с международно значение, под наименование "Шабленско езеро". Цялата територия е включена в списъка на BirdLife International Орнитологично важните места в Европа, под наименование "Шабленски езерен комплекс". Територията е част от Корине сайт според европейската програма CORINE Biotopes с код F00008700.

Шабленско тузла е естествена бракична лагуна с открита водна площ 24.4 ха. Водоемът е отделен от морето с широка около 80 м. пясъчна коса, като тук се намират най-високите дюни по северното българско Черноморие. Представлява солено езеро, формирано основно от просмукването на солени морски води под пясъчните дюни. Средната му дълбочина е 0.6 м, средната му соленост е 0.004.

Шабленска Тузла е изключително важен обект в природозащитно отношение. Влажната зона е част от Шабленския езерен комплекс, включен в списъка на BirdLife International - Орнитологично важните места /OBM/ в Европа и Корине сайт според европейската програма CORINE Biotopes с код F00008700. Езеро "Шабленска тузла" заедно със ЗМ "Шабленско езеро", прилежащите земеделски земи и морска акватория е обект от Европейската екологична мрежа НАТУРА 2000 под наименования "Шабленски езерен комплекс" /по Директива 79/409/ЕЕС за опазване на дивите птици/ и "Езеро Шабла - „Езерец" /по Директива 92/43/ЕЕС за опазване на природните местообитания и дивата флора и фауна/.

3. АНАЛИЗ И ОЦЕНКА НА СУБЕКТА НА ТУРИЗМА ПРИ УСТРОЙСТВОТО НА ТУРИСТИЧЕСКА ДЕСТИНАЦИЯ

Към Черноморското крайбрежие гравитира основният туристически поток на международния туризъм в нашата страна и твърде голяма част от

вътрешния туризъм. Повече от половината почиващи се насочват към зоната на Варненска община (53,2%). При това най-големият туристопоток се отправя към курортно-туристическите комплекси "Златни Пясъци" и "Албена". В района на Варна преобладаващите туристи са българите (около 75%). Характерно за туристопотока от социалистическите страни е, че в Северното Черноморие преобладават туристите от Полша. Преобладаващ е и броят и процентът на туристите от Германия, следвани от туристите от Англия, Франция и Австрия. Напоследък се увеличават туристите от Швеция и Финландия. Възрастова структура на чужденците посетили България през лято 2007(според изследване на Държавната агенция по туризъм). Основната част от чужденците са на възраст между 26 и 45 години .Те представляват малко над половината посетители.Над две трети от тази група са пътували с цел почивка. Голям е и делът на пътувалите с бизнес цел. По-голямата, част от тези посетители идвал' главно от Западна Европа, Балканите, Русия.

На второ място е възрастовата група от 18 до 25 години. Тук основен мотив за посещението също е почивка. От друга страна, изследването показва тенденция към намаляване на посетителите над 56 години-от 20, 4 % през 2001 на 8,9 % през лято на 2007г. Една трета от тази група идват от Балканските страни (28,1%). Около 30 % идват от Скандинавските страни и Русия.

4. ВЗАИМОВРЪЗКИ И ВЗАИМООТНОШЕНИЯ МЕЖДУ ПРИРОДАТА, ЛАНДШАФТА И СУБЕКТА НА ТУРИЗМА В ТУРИСТИЧЕСКАТА ДЕСТИНАЦИЯ

Българското Черноморско крайбрежие разполага със значителни рекреационни ресурси. По-голямата част от тях са свързани със самата приморска ивица и се простират по цялото крайбрежие, а по-малката част се намират във вътрешността. Северното Черноморие е със силно развит морски рекреативен туризъм и една от основните туристически дестилации в България . Характеризира се с добре развита и обновяваща се туристическа инфраструктура на север от Варна, включваща предимно курортни комплекси и селища.

Рекреационният потенциал на крайбрежието на Северното Черноморие като обект за отдых и туризъм не се състои само в наличието на морето, обширната пясъчна плажова ивица и благоприятния климат . Към тях трябва да се прибавят и редица други компоненти - голямо геоморфолошко и ландшафтно разнообразие на морския бряг, планинско задземие, горски масиви, речни долини, лимани, езера, лагуни и други природни забележителности, обилни термоминерални води, пелоидна кал и възможности за калолечение, подходящи климатични ресурси, антропогенни дадености, паметници на културата, исторически: местности, свързани с борбите на българския народ за свобода, селища с богата и оригинална архитектура, възможности за плодолечение, интересни промишлени и селскостопански предприятия и пр.

В туристическо отношение Северното Черноморие представлява значителен по размер териториален комплекс с максимално съчетание на природногеографски, социално-икономически и културно-исторически дадености и ресурси, обслужващи развитието на туризма е всички белези на един добре обособен туристически подрайон. Съществуващата селищна мрежа е характерно преустроена за целите на туризма. Особено място в ландшафта на крайбрежието заема специално изградената и изграждащата се материална база - курортно-туристическите комплекси, къмпингите, почивните домове, лагерите, хотелите, вилите и пр. Целенасочено устроена за нуждите на туризма в района е транспортната мрежа, а на места и останалата инфраструктура. Албена конкурира модерните европейски курорти и разполага с много хотели, разположени е изглед към морския бряг. Развита инфраструктура, както и многобройните средства за развлечения - ресторанти, барове, басейни, конна база и др. Допринасят активно за почивката и незабравимите преживявания на летовниците. В територията на комплекса се включват и три къмпинга - "Интернационал", "Екзотика" и "Албена".

Златни пясъци е един от най-старите и най-популярни курорти на българското Черноморие и е само на 18 км от морската столица Варна. Разположен на красив и чист залив, това е един модерен и красив комплекс

който е разположен сред природен парк, съхранен в естествения си вид и е обявен за защитена територия още през 1943г. Той разполага с територия от 177,13 хектара. Курортът предлага чудесни условия за почивка, забавление, здраве и разбира се наслажда от йоплата чиста вода на морето и ситния горещ пясък.

Северното Черноморие като туристически подрайон обхваща цялото Черноморско крайбрежие от българо-румънската, граница на север до курортно- туристическото селище Обзор включително. Основното курортно-туристическо средище на туристическия район Северно Черноморие е Варна. През него минават главните пътища на север и на юг по крайбрежието, по които се движат основните туристически потоци за курортно-туристическите места. За тях Варна е основната входна врата, главен разпределител на туристите, които се насочват към Северното Черноморие.

Северното Черноморие се разделя на три туристически микрорайона - Шабленски, който обхваща по-голямата част от Източното Добруджанско крайбрежие, Балчишки, към който е включително цялото Балчишко крайбрежие (от долината на р. Батова до нос Калиакра и Тауклиман - Русалка), и Варненски, към който принадлежи цялото Варненско крайбрежие от "Златни Пясъци" на север през нос Галата и р. Камчия до е. Обзор на юг. Във всеки един микрорайон са се обособили отделни туристически ядра и зони. със свои специфични особености ,

В Шабленския туристически микрорайон ясно очертани са зоните при Дуранкулак - Крапец и. Шабла. Край Дуранкулак - Крапец са разпрострени обширни пясъчни плажове и дюни, езерни води и горска растителност. В зоната на Шабла, която разполага е обширна гшсъчна ивица, топла минерална вода и лечебна кал, е налице солидна база за изграждане на голям балнеолечебен комплекс. Сега се използват само около 15% от наличните природни рекреационни ресурси, и то при примитивни условия.

Балчишкият туристически микрорайон се разделя на две туристически зони: едната обхваща неговата източна част - района на Каварна (вкл. Терасите

под селата Топола и Божурец, Калиакра и ваканционното селище "Русалка"), в другата са включени Балчик, Балчишката Тузла, курортно-туристическият комплекс "Албена", Кранево и Батова река.

На юг от нос Шабла брегът постепенно се издига, като към Калиакра, Българево и Каварна става скалист и стръмен. В резултат на хилядолетна борба между сушата и водата, в тези скали са се образували красиви форми, които придават на крайбрежието особена, сурова красота. Между скалите на стръмния бряг на места се вдават малки заливчета с къси дъговидни плажове и кристално чиста спокойна вода - Русалка.

В туристическата зона при Каварна се развиват както вътрешният, така и международният туризъм. Главната база за вътрешния туризъм са неголемите плажове на Каварна, Топола и Божурец. Нос Калиакра със своето географско положение и историко-археологически находки ще привлича все повече и повече екскурзианти от туристическия подрайон на северното Черноморие.

Туристическата зона Балчик - "Албена" се оформя предимно за развитието на международния туризъм. Средищно място тук заема курортно-туристическият комплекс "Албена", разположен край обширните плажови ивици с големи рекреативен туризъм.

Балчик, с оригиналните постройки и прекрасният парк на бившия дворец предизвиква значителен интерес сред туристите. Важно място в зоната заема Балчишката Тузла със своята ценна лечебна кал, която се използва за балнеолечение. Спомагателна роля за тази зона във вътрешността играе Ватовата гора, в която се организират разходки, пикници и лов.

Варненският туристически микрорайон се разделя на три туристически зони. Най-северната обхваща крайбрежието на Варненския залив, като включва Варна със своя традиционен морски рекреативен туризъм, курортно-туристическите комплекси "Златни Пясъци", "Чайка" и "Дружба", разположени на североизток от града, и комплексите на югоизток от него, включително около нос Галата. Варненската зона функционално е насочена предимно към

развитието на международния туризъм, но предлага добри възможности и за вътрешния туризъм.

Значителни перспективни възможности предлага втората туристическа зона на Варненския микрорайон Камчия - Шкоргшловци (Варна - Юг). Тя обхваща обширните плажови ивици на север и на юг от устието на р. Камчия, много пригодни за морски рекреативен туризъм, включително Лонгоза и удавената Камчийска долина, предоставяща допълнителни туристически атракции. Зоната се специализира за развитие на международен и вътрешен туризъм за което има добри условия; тяхното пълно използване се отлага обаче за по-далечно бъдеще.

Третата туристическа зона на Варненския микрорайон обхваща морската рекреативна ивица по крайбрежието на Източна Стара планина (Бяла, Обзор и др.). Тя има значение предимно за развитието на вътрешния туризъм - почивни станции, ученически лагери, индивидуален морски рекреативен туризъм. Такава насока има и изградената материална база, включително и частният жилищен фонд.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Стратегическите приоритети за устойчивото развитие на туризма в региона се отнасят до цялостно повишаване на качеството на туристическия продукт; привличане на по-платежоспособни туристи чрез целенасочена политика за по- активно използване на възможностите, които предлагат минералните извори, православните манастири и другите културни забележителности. Важен момент е по-продължителното използване на туристическите ресурси на региона на базата на разнообразието на предлаганите продукти, както и същественото подобряване на пътната и друга обща инфраструктура.

Сред ключовите моменти са: Ограничаване на безразборното и стихийно строителство. Това може да се случи с приемането на Закон за Черноморското крайбрежие; Добра политика в опазването и контрола на природните и

културно исторически ресурси на региона; Предприемане на мерки за повишаване на квалификацията и образованието на работещите в туризма; Провеждане на активна маркетингова политика за утвърждаване на България като привлекателна туристическа дестинация.

В регионалният план за действие за екотуризъм в регион „Северно Черноморие и Североизточна Стара планина” са отразени някои от следните по-важни детайли :

Стратегически цели и приоритетни дейности за морския туризъм:

- Стимулиране на развитие, насочено към непрекъснато повишаване на качеството и постигане на устойчив, интегриран туристически продукт по черноморското крайбрежие;
- Стимулиране на търсенето на морски ваканционен туризъм както на международния, така и на вътрешния пазар;
- Осъществяване на засилен, ефективен контрол относно спазване разпоредбите на Закона за устройство на територията и Закона за устройство на Черноморското крайбрежие, с цел ограничаване и спиране на строителството в курортните населени места и селищни образувания, курортите и курортните комплекси;
- Стимулиране внедряването на иновации в туристическите дейности;
- Осигуряване на възможности за стимулиране на продажбите (отстъпки за редовни клиенти, сезонни отстъпки, отстъпки за продължителност на престоя и др.;
- Реализиране на серия от мерки за целогодишно привличане на кадрите в морските курорти и целогодишно използване на материалната база за балнеология и поддържане на добра физическа форма;
- Реализация на програми за превенция и укрепване на свлачища в районите с активни геодинамични процеси (61 свлачища, регистрирани на територията на община Варна., 33 в община Балчик, 9 в Каварненско)

Стратегически цели и приоритетни дейности за културния туризъм:

- Разработване на план за действие за развитие на културния туризъм в региона;
- Въвеждане на добри практики за културен туризъм за региона;
- Разработване на програма за съвременно развитие и туристическа адаптация на музеите и галериите;
- Създаване на правни предпоставки за категоризиране и концесиониране на културните и религиозни паметници;
- Разработване на съвременна адекватна на потенциала на страната маркетингова концепция за представяне и налагане положителния образ на България и региона, като туристическа дестинация за културен туризъм;
- Извършване на оценка, изработване на методика и препоръки за превръщане на паметниците на културата в завършен туристически продукт;
- Насърчаване развитието на събитийните форми на туризъм като основни туристически продукти (фестивали, традиционни празници) и анкултурния туризъм като елемент на дълготрайните програми в рамките на конгресни и конферентни програми;
- Насърчаване издаването на специализирана туристическа литература и адаптивни преводи с оглед културния и ценностен капацитет на основните целеви групи туристи;
- Участие в международни програми за интегриране на българската култура в общеевропейските културни процеси;
- Насърчаване и подпомагане формирането на сдружения от типа на клъстерите „Античният път на виното”, „Пътят на Орфей51, Пътят на Дионисий”;
- Създаване на регистри на културно-историческите паметници, с посочени собственици, като част от електронен каталог от база данни за природните, исторически, религиозни и архитектурни забележителности на региона;
- Подобряване на механизмите на взаимодействие между институциите, имащи компетентност в областта на културата и въпросите, свързани с туризма;

- Насърчаване въвеждането на модерни информационни технологии при представяне и маркетинг на културното наследство.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА:

1. <http://www.tourism.government.bg/bg/stat.php?menuid-3&id=3>
2. http://www.tourism.government.bg/files/statistics/file_74_bg.pdf
3. http://www.tourism.government.bg/files/statistics/file_75_bg.pdf
4. <http://www.bg-tourism.com/>
5. Доклад "Възможности за устойчиво развитие и интегрирано управление на българското черноморско крайбрежие", 27 юни, София.
6. "Туристически ресурси на България"
7. www.bglobe.net
8. www.tirs.net
9. www.turizamiodih.com - всичко за туризма в България
10. Дончев Д., География на България, София, изд. Сиела, 2002
11. Доклад „Национална стратегия за устойчиво развитие на туризма в България
12. Доклад „Национална стратегия за екотуризъм”
13. <http://www.vct-bg.org/index.php>
14. <http://www.shabla.info>
15. <http://www.nsi.bg/>
16. Национална стратегия за устойчиво развитие на туризма в България
17. Програма за устойчиво развитие на туризма в община Варна 2007 - 2013 г - <http://www.vct-bg.org/dokumenti>